

ITALNEVEK A SZERB CSALÁDNEVEKBEN

A szerbeknél számos néphagyomány, hiedelem, mágikus és kultikus művelet fűződik az italhoz. Különböző italok nevéből származik több szerb családnev is.

A pálinkát, ezt a lepárlással nyert erős alkoholos italt elsőként az arabok készítették, s orvosságként használták. Tőlük idővel más népek is átvették, Európában a XVI. század eleje óta van a mindennapi használatban. Ebből következően az ital neve is keleti eredetű, a szerb nyelvben nincs megfelelője. Az arab-török *raki* és *araq* szóból származik, amelynek alapjelentése az „izzadság, a datolya izzadsága”. Ezenkívül, főleg a vajdasági vegyes lakosságú környezetekben használják (vagy használták) a *pálinka* elnevezést is.

Ezekből a szavakból keletkeztek a *rakidžija*, *rakijan*, *palinkaš* és hasonló kifejezések, amelyek mindegyike olyan személyekre vonatkozik, akik készítenek, árusítják, vagy fogyasztják a pálinkát. Ezekből lettek a *Rakidžija*, *Rakidžić*, *Palinkaš* és *Palinkašević* családnevek. A *rakidžija* szó minden toldalék nélkül vált családnevvé, Belgrádban két *Rakidžija* nevű család is él.

A *Rakidžić* név ennél gyakoribb. A jellegzetes szerb (szláv) -ić patronim toldalék hozzáadásával keletkezett. Szerbia különböző tájain megtalálható, viszonylag nagy számban Pancsován és környékén. Pancsován ma körülbelül 30 ilyen nevű családot találunk, de élnek Dolovo és Gaj faluban is. Dolovóban igen népes családot képeznek, Jovan Erdeljanović¹ a Bánátban végzett kutatásai során 26 ilyen nevű családot jegyzett fel ebben az egyetlen faluban. A Kovin melletti Gajban élő *Rakidžić*ok is Dolovóból költöztek ide. Belgrádban ma körülbelül tíz *Rakidžić* család él, amelyek különböző szerb lakta vidékről származnak.

A *palinkaš* hungarizmusból szintén önálló családnev keletkezett. Újvidéken, Versecen, Kikindán és másutt is élnek *Palinkaš* nevű családok.

Az -ev birtokos toldalék hozzáadásával jött létre a *Palinkašević* családnev. Több vajdasági helységben is felbukkan, így Kikindán is. Az ottani családi hagyomány szerint azonban másként keletkezett a név: „A Pljevlje környéki Žižić családból származnak. Egyik őjük, Jevrosim Žižić a szerbiai Smederevska Palankára költözött. Egy ideig ott élt, majd négy fiával átköltözött Bánátba, és Kovinban telepedett le. Az egyik fiú maradt ott tartósan, míg az apa a másik

hárommal Kikindára ment át. Mivel Palankáról jöttek, a Palankaši, illetve Palankašević név ragadt rájuk, s ez annyira elnyomta az eredeti családnevet, hogy 1760-ban a kikindai egyházi anyakönyvbe már Palankašev néven írták be őket. Később a Palankašev tovább alakult, s a Palinkašev forma maradt fenn máig. Kikindán már nincs senki ebből a családból, egy Palinkašev család él Belgrádban. Szent György napját ünnepli.”²

A birtokos -ev és a patronim -ić toldalék hozzáadásával keletkezett a Palinkašević családnév. Versecen él egy ilyen nevű régi polgári család.

A *rakidžija* és a *palinkaš* szavakéhoz hasonló jelentése van a török eredetű *bekrija* szónak is. Keletről jött, és olyan személyt jelöl, aki „szívesen iszik, iszákos, mulató”. Az arab bekra (= reggel) szóból keletkezett az arab-perzsa -i toldalék hozzáadásával. Olyan valakit jelöl, aki „már reggeltől kezdve iszik”. A *Bekrić* (*Bekrijić*) névben maradt fenn. Az Aleksandrovac melletti Vitkovo faluban élnek ilyen nevű emberek.

A pálinkával hozható kapcsolatba a *Nuša* (*Nušić*) cincár-szerb családnév is. „Nuša, belgrádi előnév a nuša perzsául iszákost jelent, de jelenti a boldog, gyengéd, barátságos, jóságos, melanholikus személyt is. Lehet, hogy a belgrádi Nuša család neve is ezekből ered.”³ Így hívták az ismert szerb drámaíró, Branislav Nušićot is. Eredetileg Alkibiját Nuša volt a neve.

Tájainkon nemcsak a gyárakban, hanem házilag is készítettek sört. Ez különösen a Vajdaságban volt elterjedt. Külön foglalkozás is jelentkezett, a sörfőzés, amellyel egyének foglalkoztak. A sörfőző, vagy sörös (szerbül *pivar*) olyan személy, aki készíti és árulja a sört, illetve a sörös azt is jelentheti, hogy az illető több sört iszik, kedveli a sört. A sörost jelentő *pivar* szóból jöttek létre a *Pivar*, *Pivarev*, *Pivarov*, *Pivarović*, *Pivarski* és hasonló családnevek. A Pivar nevet Szarajevó környékén és az Újvidék melletti Koviljban, a Pivarski nevet Újvidéken, Čenejen és Zrenjaninban találjuk.

Az alkoholmentes italok közül leggyakrabban a kompótot és a bozát használták. A kompótot vízből, cukorból és gyümölcsből főzték. Egyes vidékeken a *hošaf* elnevezést használták, ami a perzsa „jó víz” jelentésű összetett szóból származik. Ezt az elnevezést az italtra ma már nem használják, de az ošaf *Ošap* családnévként fennmaradt a boszniai Banjaluka környékén. Az *Ošapović* családnévvél a szintén boszniai Travnik mellett találkozunk.

A bozából származnak a *Bozadžija*, *Bozadžić* és *Buzadžić* családnevek.

KARTAG Nándor fordítása

JEGYZETEK

¹ Jovan Erdeljanović: Srbi u Banatu. Novi Sad, 1986, 86. o.

² Adatközlő: Dušan Palinkašev. Belgrád (kikindai születésű)

³ Glasnik Srpskog učenog društva, 59. füzet, Beograd, 1884, 160. o.